

הלכות שקלים פרק א' (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום שיעור — הלכות שקלים, פרק א'

מבנה ספר הרמב"ם — למה נמצאות שקלים בספר זמנים?

הרמב"ם מציב את הלכות שקלים בספר זמנים, עם הכותרת "בכל שנה".

פשוט: מחצית השקל היא מצווה התלויה בזמן — עושים אותה פעם בשנה.

חידושים והסברות:

אפשר היה לחשוב שהיא שייכת לקרבנות (כיון שהכסף הולך לקרבנות), אבל מכיוון שזהו חיוב שנתי על כל ישראל, כבר המשנה הכניסה אותה בסדר מועד, והרמב"ם בספר זמנים. אולי זה קשור לכך שגדר הדין כמצווה שנתית אינו בא מפסוק עצמו — היבט ה"זמנים" הוא הגדר הדומיננטי.

הלכה א — עיקר חיוב מחצית השקל

"מצות עשה מן התורה ליתן כל איש מישראל מחצית השקל בכל שנה ושנה. ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב, ושואל מאחרים או מוכר כסות שעל כתפו ונותן מחצית השקל הכסף. שנאמר העשיר לא ירבה והדל לא ימעט".

פשוט: כל איש ישראל חייב לתת מחצית השקל בכל שנה. אפילו עני החי מצדקה חייב לתת — ישאל או ימכור את בגדו. הפסוק "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט" מראה שזה סכום קבוע, לא לפי עושר.

חידושים והסברות:

(1) "כל איש" — מה החידוש?

הרמב"ם כותב "כל איש מישראל" — לכאורה כל מצווה היא על כל ישראל, מה החידוש? ההסבר: "כל איש" בא מלשון הפסוק "ונתנו איש" ומלמד שאין חילוק בין עשיר לעני — שלא כמו תרומות אחרות שבהן נאמר "אשר ידבנו לבו" לפי כמה שיש לו. כאן אינו תלוי בממון.

(2) הרמב"ם אינו מביא פסוק לעיקר החיוב:

הרמב"ם אינו מביא את הפסוק "ונתנו איש כופר נפשו... מחצית השקל" (שמות ל"ב-ג) כמקור לעיקר המצווה, וגם לא לדין של "בכל שנה ושנה". הפסוק היחיד שהוא מביא ("העשיר לא ירבה והדל לא ימעט") הוא רק לדין שהעני גם חייב. כך גם בספר המצוות. זה דומה למה שכבר ראינו בהלכות סוכה, שהרמב"ם לא תמיד מביא את הפסוק. הטעם אינו ברור.

(3) הבעיה היסודית — היכן כתוב בתורה שזה בכל שנה?

בתורה אין בכלל פסוק האומר שמחצית השקל היא מצווה שנתית. הפסוק "כי תשא את ראש" מדבר על ספירה, לא על חיוב שנתי.

מקורות לחיוב השנתי:

- **קבלת חכמים:** ר' אברהם אבן עזרא ור' אברהם בן הרמב"ם אומרים שחכמים קיבלו שה"כופר נפשו" הוא חיוב שנתי.

- **גמרא מגילה:** דרשות מ"זאת עולת חודש בחדשו" — שצריך להביא קרבנות משקלים חדשים בכל שנה.

- **שלוש תרומות:** רש"י בפרשת תרומה מביא מדרש שהמילה "תרומה" נאמרת שלוש פעמים, מה שמורה על מצווה שנתית.

- **נחמיה ודברי הימים:** שם כתוב בבירור שקיבלו בכל שנה לתת, ונאמר "משאת משה" — רש"י מפרש שזה מדבר על כי תשא שמשא ציווה. זה מראה שדברי הימים כבר מבין את החומש כמצווה שנתית.

- **משנה שקלים:** המשנה הראשונה — "באחד באדר משמיעין על השקלים" — מציבה את זה מיד כדבר שנתי.

סברא למה זה חייב להיות בכל שנה:

תכלית השקלים היא לקרבנות ציבור, ותקציב בית המקדש מבוסס על חשבון שנתי (שלוש פעמים בשנה תרומת הלשכה). ממילא זה חייב להיות מעצם הענין דבר שנתי — דומה לתפילה, שבה הרמב"ם אומר "מצות עשה להתפלל בכל יום" אף שלא כתוב מפורש בתורה, כי מבינים שתפילה היא דבר שצריך להיות בכל יום. כך גם מחצית השקל — אם מבינים שהתכלית הוא קרבנות, חייב להיות ממילא בכל שנה. דומה לתפילין — "צריך תמיד להניח תפילין" פירושו בכל יום, אף שלא כתוב מפורש.

(4) תכלית השקלים — למנות ישראל או לקרבנות?

בפסוקים אפשר ללמוד שמחצית השקל היא דרך למנות ישראל כדי שלא יהיה נגף. אבל חכמים לא מתחשבים בזה — הם אומרים שעיקר התכלית הוא "לכפר על נפשותיכם", שפירושו קרבנות שהם לכפר. אין זה הגיוני שבכל שנה מנו ישראל דרך שקלים — הספירה הייתה רק בפעמים מיוחדות (אצל דוד המלך, במדבר אחרי מגפות). אחר כך זה נעשה דבר שנתי שעיקר תכליתו קרבנות ציבור.

גמרא מגילה — "צו את בני ישראל... קרבני לחמי": הגמרא דורשת ש"צו את בני ישראל" לגבי קרבנות פירושו שצריך לצוות את ישראל — אבל הכהן הוא זה שמקריב את הקרבנות? התירוץ: מצווים את ישראל שישלמו על כך, שקרבנות הציבור יבואו מכלל ישראל.

(5) עני המתפרנס מן הצדקה — למה אין קופת צדקה לשקלים?

בהלכות פסח כתוב שקופת הצדקה נותנת לעני יין ומצה. אבל בשקלים אין מוסד כזה. זה משום שקופת הצדקה חילקה מזון (יין, מצה), לא כסף. היה מאוד מוזר שקופת צדקה תחלק כסף כדי שיהודים יוכלו לקיים חיוב — זו לא צדקה במובן הזה, זה חיוב אישי.

אבל בפרק ב' (פרק ג') רואים שכן היה מנהג פרטי — יהודי נתן עבור שכנו העני ("הנוטל שקל עליו ועל העני"). אבל זו נדבה פרטית, לא חלוקה מוסדית. וצריך לראות שצריך לזכות את העני — זה מדבר על חיוב הנותן, לא על חיוב העני.

(6) "שואל מאחרים" — פירושו ללוות או לבקש?

מועלית קושיה: אם "שואל" פירושו ללוות, הרי זה לא כספו שלו? התירוץ: כשלוים כסף וקונים בו משהו, זה שלך — רק צריך להחזיר את החוב.

פירוש שני: "שואל" לא דווקא ללוות, אלא "שואל על הפתחים" — ללכת מבית לבית לבקש כסף, כמו שהרמב"ם כותב בפירוש בהלכות חנוכה (הלכות שבת). שם הוא מוסיף "שואל על הפתחים" — אם אותו אדם נותן לו הלוואה או מתנה. זה הפשוט: עשה מה שעני עושה — השתדל.

למה מתאים "שואל" = ללוות דווקא כאן — בגלל הדין של "אין נותנין מעט מעט": מאוחר יותר בהלכה כתוב שאי אפשר לתת מחצית השקל לאט לאט ("אין נותנין את התרומה... המעט למעט, אלא נותנו כולו כאחד ובפעם אחת"). עני שמוצא פרוטה כאן ושם לא יכול לשלם לאט לאט — הוא חייב ללוות מחצית שקל שלמה בבת אחת, ואחר כך להחזיר לאט לאט.

(7) "מוכר כסות שעל כתפו" — מה זה אומר למעשה?

האם זה אומר ממש שילך ערום? זה לא אומר ממש למכור את כל הבגדים — זה אומר: עשה מה שאתה יכול, השתדל מקסימלית. זו לשון של "טרח מאוד."

(8) [דיגרסיה: האם יש כלל כמה אחוזים מהממון צריך לתת למצווה?]

הגמרא בבבא קמא דף ט' אומרת "עד שליש" — אבל זה לא כלל מעשי שמיושם בכל מקום. בכל ההלכות שכבר למדנו ברמב"ם, לא כתוב כלל כזה. לכל מצווה יש גדרים משלה. בשקלים לא כתוב "עני נותן כל ממונו" — כתוב רק שיעשה מה שעני עושה (ילך לבקש, ילווה, ימכור בגד). זהו חיוב השתדלות ספציפי, לא אחוז מהממון. הצד השני סובר שכן יש כללים (מבוסס על בבא קמא ט'), אבל השיעור שנוי במחלוקת.

(9) נתינה בבת אחת — מקור:

מהיכן המקור שאי אפשר לתת על תשלומים? אולי הרמב"ם לומד זאת מ"לא ימעט" — לא יתן מטבעות קטנות עד שיצטבר, אלא יאסוף אצלו ואחר כך יתן את כל הסכום בבת אחת. או אולי מ"זה יתנו" — נתינה אחת.

(10) שאלה מעשית — מה אם הוא מביא לאט לאט?

אם מישוה גר ליד הגבאי וממשיך להביא מטבעות קטנות — כשזה מסתיים, האם אז קיים? לכאורה צריך להביא את כל המטבע בבת אחת. אבל הוא יכול טכנית לעשות פיקדון אצל הגבאי, או ללוות ולשלם בבת אחת. יכול להיות ענין של כבוד המקדש.

הלכה א (המשך) — מחצית השקל לפי המטבע של אותו הזמן

"מחצית השקל זו מצווה שיתן מחצית מטבע של אותו הזמן, אפילו עלה אותו מטבע גדול משקל הקודש... ולעולם אינו שוקל פחות ממחצית השקל של זמן משה רבינו שממשקלו מאה וששים שעורה."

פשוט: מצוות מחצית השקל היא לתת חצי מהמטבע העיקרי שנהוג באותו זמן. אם אותו מטבע גדול משקל הקודש, נותנים חצי מהמטבע הגדול יותר. אבל לעולם לא פחות ממחצית השקל המקורי מזמן משה רבינו (160 שעורות).

חידושים והסברות:**(1) חידוש יסודי בפשט של "מחצית השקל":**

הרמב"ם לומד ש"שקל" בתורה לא פירושו כמות כסף ספציפית, אלא פירושו **המטבע העיקרי** ("עיקר מטבע") של אותו זמן — כמו "דולר" שפירושו מטבע הבסיס של מדינה. זו שיטה בתנאים. כלומר, "מחצית השקל" = חצי "דולר" של אותה תקופה, לא משקל כסף קבוע.

(2) קושיה — איך קובעים מהו "המטבע של אותו הזמן"?

אם יש מטבעות שונים (כמו \$1, \$5, \$20), איזה הוא "המטבע"? המסקנה: "שקל" פירושו יחידת הבסיס — ה"אחד" של מערכת המטבעות, לא הגדול ביותר או הקטן ביותר.

(3) "העשיר לא ירבה" — איך זה מסתדר?

אם צריך לתת לפי המטבע של אותו הזמן, וזה יכול להיות יותר משקל הקודש, איך זה לא "ירבה"? התירוץ: "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט" פירושו שכולם יתנו אותו דבר — לא יהיה "לפי אשר ידבנו לבו" שבו כל אחד נותן אחרת. כשהמחיר עולה, הוא עולה לכולם באותה מידה — גם העני. זה לא "ירבה" כי כולם נותנים אותו דבר. אם חכמים מתקנים שכולם יתנו יותר, זו לא סתירה ל"לא ירבה".

(4) המנגנון של "ולעולם אינו שוקל פחות":

זה עובד כמו משקל — למעלה כן, למטה לא. כשהמטבע נעשה גדול יותר, נותנים חצי מהגדול יותר. כשהמטבע נעשה קטן יותר כך שחציו יהיה פחות מ-160 שעורות, כבר אי אפשר לתת חצי — צריך לתת מטבע שלם או יותר, כדי להגיע למינימום.

(5) דוגמאות היסטוריות של מטבעות משתנים:

"בזמן שהיה מטבע של זמן דרכונות היה כל אחד ואחד נותן מחצית השקל שלו סלע..."

הרמב"ם מספר את ההיסטוריה: כשדרכונות היו המטבע העיקרי, נתנו סלע (= חצי דרכון). כשסלעים היו המטבע העיקרי, נתנו חצי סלע (= 2 דינר). כשחצי סלע (טבעין) היה המטבע העיקרי, נתנו את כל חצי הסלע (לא חציו), כי חציו היה פחות מהמינימום. "ומעולם לא שקלו ישראל פחות מחצי שקל של תורה."

קושיית הראב"ד: איך יכול להיות שבתחילת בית שני (כשעלו מהגלות) השתמשו במטבעות גדולים יותר (דרכונות), ואחר כך בקטנים יותר? נראה שהיו עשירים יותר בהתחלה ועניים יותר אחר כך — וזה לא הגיוני.

תירוץ המפרשים (רמב"ן): בתחילת עליית בית שני עלה עם קטן (כמו שכתוב בעזרא/נחמיה). מכיוון שהיו פחות יהודים, כל אחד היה צריך לתת יותר כדי לכסות את קרבנות הציבור.

תירוץ היסטורי: דרכון היה מטבע פרסי. כשבאו ממדי/פרס, השתמשו במטבעות המקומיים שהיו גדולים יותר. זה לא סימן לעושר אלא למערכת המטבעות של פרס. לפי הרמב"ם זה פשוט — אם המטבע של אותו הזמן הוא דרכון, חייבים לתת חצי דרכון, אפילו זה הרבה יותר משקל הקודש.

מקור הרמב"ם: כל זה בנוי על משנה שאומרת שפעם נתנו דרכונות, אחר כך סלעים, אחר כך טבעין.

הלכה ב (לא בסדר הרמב"ם) — כסף האמור בתורה / שיעור מטבעות

"מנין כסף האמור בתורה... הוא כסף הוא שקל הנאמר בכל מקום בתורה"

פשוט: הרמב"ם נכנס להסבר כללי כמה הוא שקל / כסף בתורה, כי כאן מגיע המקום הראשון שבו שיעורי כסף נוגעים למעשה.

חידושים והסברות:**(1) שיטת הרמב"ם — לקבוע פעם אחת את כל השיעורים:**

כמו שבהלכות עירובין הרמב"ם הביא את כל שיעורי האוכל במקום אחד, כך גם כאן הוא מביא את כל שיעורי הכסף. עד הלכות שקלים לא היה מקום שבו ערך כסף ממש נוגע (חוץ משפט בא מאוחר יותר, הלכות עירובין מדברות על גודל/משקל לא ערך).

(2) כסף = שקל:

הרמב"ם קובע ש"כסף" ו"שקל" בתורה פירושו אותו דבר. לא שקל הוא סוג כסף אחד וכסף הוא אחר. דוגמאות: אונס ומפתה — חמישים כסף; מוציא שם רע — מאה כסף; הורג עבד — שלושים שקל.

(3) למה נקרא "שקל הקודש"?

הרמב"ן ואחרים מתמודדים עם השאלה מה קדוש בשקל. הרמב"ן מציע שזו אותה שאלה כמו למה נקרא "לשון הקודש" — מה קדוש בשפה? תירוץ הרמב"ן: נקרא כך כי משתמשים בו למצוות / לגבי קודש. לרמב"ם יש דעה אחרת על זה.

(4) הערה מעניינת — שקל לעומת כסף:

כסף פירושו כסף (החומר), שקל פירושו משקל/מטבע (מטבע). כשמדברים על קודש קוראים לזה "שקל" (שקל הקודש), וכשמדברים על חול/קנסות קוראים לזה "כסף" (חמישים כסף). לא כתוב "כסף הקודש" אלא "שקל הקודש". אולי הקודש קובע את השיעורים — כמו שמלך קובע מטבע, כך המקדש קובע את השיעור, ואחר כך משתמשים בו גם לחול.

הלכה ב (המשך) — משקל השקל והתוספת של חכמים

"משקלו של שקל שלוש מאות ועשרים שעורה. כבר הוסיפו חכמים עליו ועשו משקלו כמשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני, וכמה

היא משקל הסלע — שלש מאות וארבעים ושמונה שעורה בינונית.

פשט: השקל המקורי שקל 320 שעורות. החכמים הוסיפו שתות (שישית), ועשו את השקל שווה לסלע של בית שני, ששוקל 348 שעורות.

חידושים והסברות:

(1) שעורה אינה שיעור מעשי להיום:

מכיוון ששעורות משתנות בגודל, אי אפשר ממש למדוד בהן היום. הרמב"ם במשנה תורה בכלל לא נותן הנחיה מעשית איך לחשב את השיעורים בזמנים של היום, אף שבפירוש המשניות הוא כן מביא חישובים שונים (הוא מזכיר "דורם" — מטבע — ומחשב כמה זה).

(2) כלל חשוב לגבי משנה תורה:

זה מתאים ליסוד שאף שמשנה תורה לכאורה הוא הספר היחיד שצריך, הוא לא ספר מעשי לרב. הכרעות מעשיות — איך לחשב שיעורים בזמן הזה — זה לא ה"תפקיד" של הרמב"ם בספר זה. מה שכתוב בגמרא הוא חייב להביא, אבל הכרעה מעשית לזמן ומקום ספציפיים שייכת לרב המקומי.

(3) מקור 320 שעורות:

בגמרא כתוב "גרגרים" (לא שעורים). הרמב"ם בפירוש המשניות אומר שקיבל מאביו שפירושו שעורים. זו מסורה, לא פשט בגמרא.

(4) הלימוד לתוספת חכמים:

הפסוק אומר "עשרים גרה יהיה השקל" — המילה "יהיה" מרמזת שמשקל השקל יכול להשתנות, ולכן היה לחכמים רשות להוסיף.

(5) למה דווקא שתות?

שני מהלכים: (א) שתות הוא שיעור אונאה — עד שתות אינו מקח טעות, כלומר זה המקסימום שאפשר להוסיף בלי שזה יהפוך למשהו אחר; (ב) מעשית — היה מטבע סלע, והיה קשה לאנשים לתת "טיפה פחות מסלע", לכן חכמים התאימו את השקל לסלע.

(6) "העשיר לא ירבה" — קושיה קשה:

אם התורה אומרת שעשיר לא רשאי לתת יותר, איך חכמים יכולים להוסיף? התיירץ: חכמים לא הרבו על מחצית השקל — הם הגדילו את השקל עצמו. כלומר, עדיין נותנים "מחצית השקל", רק שהשקל עצמו עכשיו יותר. זה נקרא "טריק קולי".

(7) אם חכמים עשו זאת כתקנה — אז במטבעות אחרים בזמנים אחרים יצטרכו להתחשב בסלע, לא בשקל המקורי.

הלכה ג — פירוט המטבעות

"הסלע ארבעה דינרים, הדינר שש מעין, והמעה הוא הנקרא בימי משה רבינו גרה... המעה שני פונדיונים, הפונדיון שני איסרים, והפרוטה אחת משמונה באיסר. נמצא משקל המעה (והיא הגרה) שש עשרה שעורות, ומשקל האיסר ארבע שעורות, ומשקל הפרוטה חצי שעורה."

פשט: הרמב"ם נותן את כל טבלת המטבעות:

סלע = 4 דינר; דינר = 6 מעה (= גרה); מעה = 2 פונדיונים; פונדיון = 2 איסרים; איסר = 8 פרוטות. פרוטה שוקלת חצי שעורה.

חידושים והסברות:

(1) "עשרים גרה השקל" לא מסתדר עם הסלע:

אם סלע = 4 דינר, ודינר = 6 מעה (= גרה), יוצא סלע = 24 גרה, לא 20. זו דווקא תוספת חכמים — השקל המקורי היה 20 גרה, אבל אחרי התוספת סלע הוא 24 גרה. הגרה עצמה נשארה במשקלה המקורי.

(2) האם מדברים על משקל כסף ממש או על ערך?

האם כל המטבעות (עד לפרוטה) היו מכסף, או שהקטנים יותר היו מחומר זול יותר בערך של כל כך כסף? הרמב"ם מדבר על משקל ממש, כי הוא מיד יביא את המשקל של הכל.

(3) שיעורים מעשיים במטבעות של היום:

דינר יוצא בערך 4.5 גרם כסף (בערך כמו רבע שחור ששוקל 5.5 גרם). סלע הוא בערך 18 גרם. גרם כסף עולה היום בערך \$2, כלומר מחצית השקל (= חצי סלע = 2 דינר = בערך 9 גרם) יוצא בערך \$18-20. לפי שיטות שונות למנהג מחצית השקל ערב פורים, זה נע בין \$2.50 ליותר מ-\$10.

הלכה ד — הדרכון (דרכמון)

"והיה עוד מטבע אחרת שהיא במשקלה שתי סלעים, והיא הנקראת דרכון."

פשט: דרכון הוא מטבע ששוקל שני סלעים (= 8 דינר).

חידושים:

(1) הדרכון בטבלה:

שקל (= סלע מדרכון) = 4 דינר; דרכון = 2 סלעים = 8 דינר. הדרכון הוא כפול מסלע.

הערה כללית — מטרת הטבלה

"ואלו המטבעות הקבועות להם שאמרנו וביארנו משקל כל אחד מהם, הם שמשערים בהם בכל מקום. וכבר ביארנום כדי שלא יהיה צורך לפרש משקלם בכל מקום."

פשט: הרמב"ם מציב את הטבלה פעם אחת כדי שלא יצטרך לחזור על השיעורים בכל פעם שמטבעות מופיעים בהלכה.

הלכה ב (לא בסדר הרמב"ם של החיוב) — מי חייב במחצית השקל

"הכל חייבין ליתן מחצית השקל — כהנים, לויים, וישראלים, וגרים, ועבדים משוחררים. אבל לא נשים ולא עבדים ולא קטנים. ואם נתנו, מקבלים מהם."

פשט: כולם חייבים — כהנים, לויים, ישראלים, גרים, ומשוחררים. נשים, עבדים, וקטנים פטורים, אבל אם נתנו, מקבלים מהם.

חידושים והסברות:

(1) מקור הפטור:

הלשון **"ונתנו איש כופר נפשו"** — "איש" ממעט נשים, עבדים, וקטנים.

(2) כהנים, לויים, גרים, משוחררים:

מאוחר יותר יהיו חילוקים לגבי כהנים (הלכות מיוחדות), אבל מעיקר הדין הם חייבים. גר מקבל את הדין כמו יהודי, ועבד משוחרר גם כן — כי אחרי גיור/שחרור יש להם את המעמד המלא של ישראל.

(3) גויים — אין מקבלים מהם:

"אבל הגוים שנתנו מחצית השקל — אין מקבלים מהם."

החילוק בין גויים לנשים/קטנים: במחצית השקל המקורית (למנות את ישראל) לא היו יכולים לקבל מנשים/קטנים כי זה היה מבלבל את הספירה של "אנשים בני עשרים ומעלה". אבל עכשיו, כשעיקר הענין הוא רק לכסות את הקרבנות, מקבלים מהם — "מקבלים מהם". גוי לעומת זאת אין לו בכלל שייכות לקרבן התמיד, לכן לא מקבלים.

הלכה ב (המשך) — אב שמתחיל לתת עבור בנו

"האב שהתחיל ליתן על בנו מחצית השקל, שוב אינו פוסק, אלא נותן עליו כל שנה ושנה עד שיגדל ויתן על עצמו."

פשט: אם אב מתחיל לתת מחצית השקל עבור בנו, אינו רשאי להפסיק — הוא חייב להמשיך לתת בכל שנה עד שהבן יגדל ויתן בעצמו.

חידושים והסברות:

(1) הגדר — כמו נדר:

זה כמו נדר — דבר טוב שהתחילו בו, צריך להמשיך בו. צריך רק פעם אחת (לא שלוש פעמים כמו בנדר רגיל).

(2) לא מצוות חינוך:

זה לא מצוות חינוך במובן הרגיל, כי לקטן אין כסף משלו — האב נותן בזכותו. בחינוך הקטן צריך לקיים בעצמו.

(3) זכות בקרבנות ציבור:

מכאן רואים שיש זכות שקרבן התמיד יהיה גם בשם הקטן. זה הטעם שמשותחיל, אי אפשר לצאת — לוקחים מהקטן את זכותו.

(4) כלל — צדקה/הקדש עבור אחר:

מכאן לומדים שאפשר לתת צדקה או הקדש עבור אחר — כמו שאנשים אומרים "תן נדבה בשמי".

הלכה ג — שקלים נוהג רק בפני הבית

"שהשקלים אינם נוהגים אלא בפני הבית. בזמן שבית המקדש קיים, נותנים השקלים בין בארץ בין בחוצה לארץ."

פשוט: מחצית השקל נוהג רק כשבית המקדש קיים. אבל אז נוהג בכל מקום — בארץ ישראל ובחוץ לארץ.

חידושים והסברות:

(1) "בפני הבית" = בזמן:

"בפני הבית" פירושו בזמן שבית המקדש קיים, לא פשוט "ליד בית המקדש" (גיאוגרפית). זה שונה מהלכות אחרות שבהן יש חילוק בין ארץ ישראל, ירושלים, ומקדש.

(2) טעם פשוט:

זה הגיוני כי כל הענין הוא לקרבנות — בלי בית המקדש אין קרבנות. יהודי בבבל גם היה צריך להיות לו חלק בקרבנות — הוא שלח את מטבעו לירושלים.

הלכה ד — סדר גביית שקלים

"באחד באדר משמיעין על השקלים, כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו ויהיה עתיד ליתן. בחמשה עשר בו ישבו השולחנים בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת — כל מי שיתן מקבלין ממנו, מי שלא נתן אין כופין אותו ליתן. בחמשה ועשרים בו ישבו במקדש לגבות, ומכאן ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן. וכל מי שלא יתן — ממשכנין אותו, ולוקחין עבדו בעל כרחו, ואפילו כסותו."

פשוט: ראש חודש אדר — מכריזים. ט"ו אדר (שושן פורים) — שולחנים יושבים בכל עיר, מבקשים בנחת, אבל לא כופים. כ"ה אדר — שולחנים יושבים גם במקדש, ומכאן ואילך כופים, לוקחים משכונות, אפילו בגדיו.

חידושים והסברות:

(1) כמו קמפיין מודרני:

הסדר הוא ממש כמו קמפיין מודרני: תחילה הכרזה (אסיפה שבה אומרים שזה יהיה), אחר כך בקשה בנחת, אחר כך להחמיר יותר, אחר כך לכפות.

(2) חיוב דאורייתא — ובכל זאת צריך כל הסדר הזה:

זה חיוב דאורייתא — לא כמו קמפיין התנדבותי למקווה. ובכל זאת צריך כל הסדר הזה של שכנוע! צריך לעורר את העולם, לומר דרשות (שבת שקלים), להזכיר.

(3) למה לוקחים משכון ולא ישר את הכסף?

מהלך אחד: "ממשכנין" פירושו באמת לוקחים את הכסף. מהלך שני: לוקחים משהו אחר כדי שיביא בעצמו, כי צריכה להיות נתינה — מעשה של נתינה. המהר"י בן חביב מדבר על זה. זה לא ברור.

(4) קשר לפורים:

אולי העולם במצב רוח טוב בין פורים — הט"ו אדר הוא שושן פורים.

הלכה ה — את מי לא ממשכנים

"כל מי שאינו חייב בשקלים — אין ממשכנין אותו. ואין ממשכנין את הכהנים לעולם, מפני דרכי שלום, אלא שיתנו — מקבלין מהם, וטובין אותם."

פשוט: מי שאינו חייב (נשים, קטנים) — אפילו אם התחילו לתת, לא ממשכנים. כהנים — אף שהם חייבים — גם לא ממשכנים, מפני דרכי שלום. מבקשים מהם, אבל לא כופים.

חידושים והסברות:

(א) קטנים/נשים:

אף שלמדנו שמשותחילו צריך להמשיך (כמו נדר), אבל משכון הוא רק בחיוב גמור. כשהחיוב הוא רק כי התחייבו בדבר טוב, אין כפייה.

(ב) כהנים — דיון רחב:

מחלוקת במשנה (שקלים): אחד אומר "כל כהן ששוקל חוטא", אחר אומר "כל כהן שאינו שוקל חוטא". הכהנים עשו לעצמם דרשה מ"וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" — שחלקם בקרבנות יש לו גדר אחר.

"הכהנים דורשין מקרא זה לעצמן" — לשון המשנה מראה שהחכמים לא סברו שזו שיטה לגיטימית. זו נגיעות — הם אומרים זאת לעצמם.

למה "מפני דרכי שלום"? כמה הסברות:

1. כיוון ספר החינוך: הכהנים היו קרובים מדי לבית המקדש. יש מעלה במרחק מסוים — "כל הקרוב" (כמו אצל נדב ואביהו). הכהנים הרגישו כמו "מחותנים קרובים מדי".

2. כהנים הם מורי ההלכה המקוריים — "יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל". כשהם אומרים שההלכה היא שכהנים פטורים, אי אפשר פשוט לדחות את שיטתם. החכמים אומרים: אתה צודק (או כמעט), אבל האם תרצה גם להיות חלק.

3. טענת הכהנים: הם כבר עושים את העבודה בגופם — "אני כבר משקיע מספיק, אני כבר מתנדב לארגון, אני גם צריך לתת כסף?"

4. "מפני דרכי שלום" פירושו גם: מי היה כופה? כהנים אחרים! אי אפשר לעשות מלחמת אחים בין הכהנים עצמם.

[דיגרסיה: הערה היסטורית] — היסטורית לכהנים (חשמונאים) היו שאלות שונות, והיו צדוקים ביניהם (כמו שלומדים בפסחים, יומא). ה"מפני דרכי שלום" הוא אחד הדברים שבהם ניסו להימנע מקונפליקט עם הכהנים.

תמלול מלא

הלכות שקלים פרק א' הלכה א' — מצות מחצית השקל: החיוב, השיעור, ומעמד העני

מבוא: מדוע שייכת מצות שקלים לספר זמנים?

דובר 1:

אנו לומדים את התורה הקדושה, אנו לומדים על המצווה שנקראת שקלים. כן, אנו לומדים את הרמב"ם, הלכות שקלים.

הרמב"ם הכניס הלכות שקלים תחת ספר זמנים, וכפי שכתרתו היא "בכל שנה". זוהי מצווה שתלויה בזמן, זה דבר שצריך לעשות פעם בשנה.

מה יעשה העני? — "שואל מאחרים" או "מוכר כסותו"
"שואל מאחרים", אז מה יעשה אם אין לו? ילווה מאחרים, או **"מוכר כסותו של כסף"**, ימכור את הדבר האחרון שיש לו, **"ונותן מחצית השקל הכסף"**. כי עניות אינה פטור.

על כן מביא הוא את הפסוק, בואו נסיים, **"שנאמר העשיר לא ירבה והדל לא ימעט"**, שמצוות מחצית השקל שונה משאר מצוות שהן לפי "אשר ידבנו לבו", לפי היכולת, שהעשיר גם לא יתן יותר ממחצית השקל, והדל לא יתן פחות ממחצית השקל.

על כל פנים רואים אנו כאן שהעני צריך גם לתת, אז הוא אפילו מחויב למכור את כסות כספו, בניגוד למצוות אחרות, לא צריך אדם למכור יותר מכמה, אפילו לא צדקה, מצוות אחרות יש גם עד כמה אדם צריך למכור, אבל כאן צריך הוא למכור אפילו את האחרון שלו...

דיון: מה פירוש "שואל מאחרים"?

דובר 2:

כן, בקיצור, אתה אומר "שואל" פירושו ללוות, זו בעיה, כי הוא לווה, הרי זה לא כספו.

דובר 1:

כנראה התיירוץ הוא, יכול להיות הוא לווה, אבל הוא צריך להיות עני, הוא צריך להיות לווה. המפרשים כאן טוענים שכן, הם למדו במקומות אחרים גם, שכתוב אחרת...

נו, פשיטא למה זה לא כספו? הרי זה כספו להוציא. אם אתה לווה כסף ואתה קונה משהו, זה שלך. אתה רק צריך להחזיר את הכסף. הוא יחזיר ו...

תירוץ: "שואל" נכון כי אי אפשר לתת מעט מעט

יכול להיות, הסתכל על החלק האחרון, אולי הוא יסביר למה זה יכול לפרש ללוות. יכול לפרש ללוות, כי עני יכול לפעמים למצוא ניקל שיש לו, או פרוטה. אבל חלק מדין מחצית השקל שלומדים מיד כאן, הוא שאי אפשר לתת אותו לאט לאט.

אז, עני יכול גם תמיד לקבל פרוטה, למצוא איפשהו פרוטה, והוא ישלם לאט לאט. אז, "שואל" יכול כן לפרש ללוות.

אתה שומע? הסתכל על החלק הבא, כפי שהרמב"ם, **"ואין נותנין את התרומה רבה"**, שחלק ממצוות מחצית השקל הוא שצריך לתת מחצית שקל בבת אחת. אי אפשר לתת אותו לגבאים, הוא בא בכל פעם לתת עוד כמה סנט ועוד כמה סנט עד שמצטבר למחצית שקל. **"המעט למעט, אלא נותנו כולו כאחד ובפעם אחת"**.

מצוות מחצית השקל היא שצריך לתת מחצית שקל שלמה. זו הלכה נוספת, אבל כאן ממילא מסתבר גם ה"שואל מאחרים", והוא יחזיר אחר כך לאט לאט.

פירוש אחר: "שואל" = "שואל על הפתחים"

איני יודע, אני רואה למשל בהלכות שבת, שהרמב"ם אומר גם על חנוכה כתוב דומה, נכון? אבל "שואל ומוכר כסותו", שם מתרגם הרמב"ם, מוסיף הוא מילה, "שואל על הפתחים". "שואל" פירושו לך אחר כסף. אם אותו נתן לו הלוואה, אם מתנה, איני יודע.

כלומר שהפירוש, אבל לכאורה הוא צודק, מי שעושה "שואל" זאת, שהפירוש של המילה "שואל" הוא לך על הבתים, בעצם. זה קיצור של "שואל על הפתחים" או משהו כזה.

עיקר הנקודה: העני מחויב להשתדל

וזה, אני רוצה להדגיש, כי נראה לי שזה הדבר שהעני כאן מחויב. אין כאן, צריך להסתכל במקומות אחרים, אני לא מאמין שיש באמת כאן כלל שאומר כמה אחוז מכספו של אדם צריך הוא להוציא לעשות מצווה.

איני יודע, הוא צריך לעשות מצוות. אין כללים בזה בגמרא. לא מסכימים.

דובר 2:

היה אפשר לראות זאת כמשהו שקשור לקרבנות, כי הרי זה כסף לקרבנות. כך חושבים אולי יותר מצד הסברא, הרי זה הכסף שממנו לוקחים קרבנות.

אבל מאחר וזוהי מצווה שעל כל היהודים לעשות בכל שנה, הכנים זאת הרמב"ם, אבל כבר לפני כן במשנה בעצם, הכניסו בסדר מועד, וברמב"ם בספר זמנים. וזו כותרתו, "בכל שנה".

מצות עשה. הלכות שקלים מצות עשה אחת, והיא ליתן כל איש מחצית השקל. שכל אדם, כפי שנאמר בעוד רגע, כל יהודי, יתן מחצית השקל בכל שנה, בכל שנה ושנה. ומפני שזו מצווה של כל שנה, היא מצווה בספר מועד, **וביאר מצוה זו בפרקים אלו.**

הכרת הטוב לספונסרים

וכשמדברים על שקלים, צריך להודות לאלה שנותנים את השקלים כדי שנוכל להמשיך עם השיעור שלנו. בראש ובראשונה, הספונסר של השיעור, ידידנו ר' יואל אליהו וועלצבערגר. זכות התורה תגן עליו ועל כל חברי מחזיקי השיעור.

דובר 2:

אומר הרמב"ם, מצות עשה מן התורה... כן? כן, אני מסכים.

דובר 1:

כבר חשבתי שדווקא כשמדברים על שקלים לא תדבר על מי שנותן כסף, כי זה כבר יותר מדי "בולט", כמו שאומרים. לא מחפשים את הביטויים היפים, מחפשים פשוט את... הכרת הטוב, להודות למי שצריך להודות. נו.

הלכה א': החיוב על כל איש מישראל

דובר 1:

אומר הרמב"ם, **מצות עשה מן התורה ליתן כל איש מישראל**, שכל יהודי מ... כל יהודי בין היהודים... כל גבר בין היהודים, כן? כל גבר יהודי. כן. **יתן מחצית השקל בכל שנה ושנה.**

זה לכאורה לשון התורה, כי כתוב "ונתנו איש", אולי על כן מביא הוא את "כל איש". כלומר, כל מצווה בתורה היא על כל איש מישראל, הרי זה לא חידוש אלא המצווה.

מה מכון כאן לשון הפסוק? והפסוק מכון כנראה לומר "כל איש", שאין חילוק בין עשיר לעני. בניגוד לתרומותינו שכתוב "אשר ידבנו לבו", לפי הכסף שיש לו. זה לא תלוי בכמה שיש לו.

החיוב על העני המתפרנס מן הצדקה

נו, אומר הרמב"ם, מיד אומר הוא, זה אולי הסבר על המילה "כל איש", **"ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב"**. אין לזה קשר, כל שאר מצוות הצדקה הן אם יש לך. אם יש לך צדקה צריך אתה לתת, אם יש לך תרומות, אם יש לך זה צריך אתה לתת תרומה, מעשר.

אבל כאן יש ענין שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה, הוא חי מצדקת אנשים אחרים, חייב הוא חייב לתת מחצית השקל.

מדוע אין קופה של צדקה לשקלים?

מעניין, כי פעמים אחרות כשכתוב "עני המתפרנס מן הצדקה", שאני זוכר הוא בהלכות פסח, שם זה נוגע לכך שקופת הצדקה תיתן לו, התמכר.

כאן לא כתוב דבר כזה, לא כתוב שהיה ארגון אצל היהודים שנתנו כסף כדי שיוכלו לתת מחצית השקל. אבל מאוחר יותר בפרק ב' נראה כן שהיה זה על בסיס פרטי כן היה, יהודי נתן עבור שכנו שהוא עני.

אבל לא כתוב כאן כמו שצריך... כתוב מה הוא צריך לעשות, אבל דווקא מה שהוא צריך לעשות מראה גם שנראה שקופת הצדקה היתה מחלקת אוכל. אז כשיש יין, או כשיש שאלה של יין או מצה, אומרים שיתנו לו.

אבל אני לא מאמין שחילקו כסף כדי שיוכלו לתת כסף. יש קופה כזו גם, אבל כאן לא כתוב. כלומר שהיה מאוד מוזר להיות קופת צדקה, שתחלק כסף ליהודים כדי שיוכלו לתת צדקה. הרי זו לא צדקה, הרי זה חיוב שיש לכל אחד. הרי זו צדקה למעשה.

מה שכן יש, כמה צריך אתה להיות עשיר. אתה מדבר על הכל. אני זוכר משהו שיש מושג כזה.

דובר 1:

אתה זוכר דברים, אני יודע שאנשים זוכרים דברים, ומזה אני אומר שאני חולק. סלח לי, יודע אתה מה? בקיצור, אני סובר שזה יותר ענין של טרחות. לך, מה עושה ענין? מה עושה אתה כשאין לך לקנות ספר? עשה את אותו הדבר. בדרך כלל, לא כתוב מה בדרך כלל צריך לעשות. לא בכל מצווה מחויבים כך, כמו שאתה אומר.

העיקר פירושו שיש להפקיע קרבן כמו קרבן עולה ויורד, שיש כן, "אם דל הוא ואין ידו משגת", יש את ההלכות. יכול להיות גם אתה צודק לגבי כמו התרומה האחרת שכתוב מאוחר יותר, "אשר ידבנו לבו", שאולי שם פירושו כמו עני ממעט, זה יותר כמו... אתה מבין?

יש שתי הלכות שונות כאן. יש הלכה אחת שאומרת שיש שיעור, כל אחד חייב לתת מחצית השקל, "לא פחות ולא יותר". וזה לא כל כך ברור לי, כי מיד ראינו שכן התחילו מאוחר יותר לתת יותר.

אז נראה שהרמב"ם, ההלכה, הבינו יותר שזה פירושו לומר שאין פטור. מי שהוא עני לא יכול היה לומר "בדלי דלות" מה הוא יעשה. איך יהיה לו כסף? אחד אין לו? לך אחר כסף.

מה עושה עני כשאין לו כסף? אה, אין לך כסף? יודע אתה מה? מכור את בגדך. מה פירושו, הוא ילך ערום אחר כך? לא זה הפירוש. פירושו, נותן לך עצה, השתדל מאוד.

דיון: האם יש כלל כמה אחוז צריך להוציא למצווה?

דובר 2:

אז הגמרא אומרת במסכת בבא קמא דף ט' שאדם צריך להוציא למצווה עד שליש. יש שם סוגיא קטנה, עד שליש מהמצווה כמה צריך להוציא.

דובר 1:

אוקיי, אז יש לך סתם פירושים אחרים בגמרא. בואו נלמד שיעור על זה. אני אומר שכן יש איזה מחשבה של כמה אדם צריך להוציא. מחשבות כאלה יש, אבל זה לא תמיד שיש הלכה כזו. כל מצווה יש לה גדרה כמה צריך.

אנחנו כבר למדנו, בואו נלמד, אנחנו לומדים את הרמב"ם. אנחנו כבר כאן בערך, איני יודע, חמש עשרה או עשרים הלכות, אבל הרבה מצוות כבר למדנו. באף אחת מהן עדיין לא כתוב דברים כאלה. אנחנו כן ראינו בכל דבר נוסף. להיפך, נוסף, נוסף בכל מצווה. כל מצווה שהציבור לא היה מהציבור.

נראה שאין הלכה כזו. כי זה אני אומר, אין כלל כזה. מדברים על הגמרא, יש דבר כזה, ובפוסקים לא מדברים כאן על זה. יש פוסקים, כאן כתוב שאנשים אחרים שלא סוברים כמוני, הם סוברים שיש כללים. אני לא סובר שיש כללים. אני סובר שכל דבר צריך לחשב בנפרד.

נו. מה שאני רוצה לומר, שלא תאמר שכאן כתוב משהו לפי כוחו בכלל. לא כתוב לפי כוחו בכלל, כתוב לפי כוחו דבר אחר, לפי כוח זה. אין כאן פרשה של קרבן עולה ויורד, או שזה לא לפי ממונו וכדומה.

אבל בדיוק מה הוא צריך לעשות, אין דין שהוא צריך להוציא יותר מכספו. לא כתוב אפילו עני נותן כל ממונו, לא כתוב זה. כתוב אפילו עני שאין לו פרנסה, יעשה מה שעני עושה, הוא ילך על הבתים, ילך ללוות, ילך למכור את בגדיו.

מה פירוש למכור את בגדיו? אתה חושב שיש איפשהו שוק יד שנייה שמוכרים בגדים? כן, בוודאי יש דבר כזה. כל פעם שלעני אין כסף, הוא מוכר את חולצתו, אחר כך את המכנסיים, אחר כך את... איני יודע בדיוק מה זה פירושו מעשית. פירושו עשה מה שאתה יכול. אתה צריך להשתדל מאוד.

דובר 2:

עדיין לא הסברת. אמור את ההלכה הלאה. אמור מאוד ברור. אני יכול לומר זאת עבורך אם אתה רוצה מאוד. אדרבה, הצג זאת ברור. מה אתה אומר?

דובר 1:

אמרתי בדיוק מה שאני אומר.

דובר 2:

אבל כתוב שם מאוחר יותר שרואים שהיה מנהג כזה שאנשים נתנו עבור שכנם העני. אנשים נתנו שקל שלם עבור עצמם ועבור שכנם שאין לו כסף. "הנוטל שקל עליו ועל העני", כך בפרק ג' עליו.

דובר 1:

כן, זה היה דבר יפה. אבל אולי צריך לראות שם, שהמזכה צריך לזכות עבור אותו ולתת לו. כאן מדברים על חיוב העני, לא על ה...
קושיא: מדוע הרמב"ם לא מביא פסוק?

אני צריך לומר דבר אחד חשוב. הרמב"ם היה צריך כאן להביא פסוק. הוא לא מביא בהקדמה, אוקיי, בהקדמה הוא לא תמיד מביא פסוקים. אבל כאן לא כתוב אף פסוק אחד. לא כתוב מנין שיש מצווה על כל ישראל ליתן מחצית השקל. גם לא כתוב מנין בכל שנה ושנה.

זה דבר מאוד חשוב שכלל לא כתוב בפסוק. הרמב"ם לא כאן ולא בספר המצוות, ראיתי שהוא מביא קודם את הלשון.

הלכה א – מצות עשה ליתן מחצית השקל בכל שנה ושנה

לשון הרמב"ם

דובר 1:

כתוב המקור שמחצית השקל היא בכל שנה ושנה. כלומר, שצריך לתת מחצית השקל, כתוב אכן, כל אחד יודע בפרשת כי תשא ונתנו. ונתנו גופא נפשו זה יתנו מחצית השקל.

הרמב"ם לא מביא כאן את הפסוק. גם מעניין, שכבר ראינו בהלכות סוכה, לא תמיד מביא הרמב"ם את הפסוק, איני יודע בדיוק למה.

השאלה היסודית – איפה כתוב בתורה שזה כל שנה?

אבל יותר מעניין, שכאן, יש מפרשי הפשט, או איני יודע אחרים שמתמקדים בזה יותר, לא כתוב כראוי בתורה אף פעם שיש מצווה של כל שנה. וכי תשא את ראש, מה שזה לא יהיה, אז יתנו כופר נפשו. בכלל אין שום פרשה בתורה שכתוב שיש מצווה של כל שנה לתת מחצית השקל.

מה שאמרת, ולכן זה בכלל בספר זמנים. כפי שגדר הדין, אין אף פסוק אחד בכל התורה שאני יודע שכתוב דבר כזה. אלא כך קיבלו חכמים, שזה כתוב...

דובר 2:

זו מצווה דרבנן?

דובר 1:

אומר הרמב"ם משהו עם זה.

דובר 2:

לא, הוא מביא כאן בהקדמה את הלשון שזו מצווה דרבנן גם. ונתנו איש, לא כתוב.

מקורות לחיוב השנתי

דובר 1:

החכמים קיבלו, הוא מביא כאן מאוחר יותר את...

דובר 2:

מה פירושו?

דובר 1:

רבי אברהם בן עזרא ורבי אברהם בן הרמב"ם, שאומרים שהחכמים קיבלו שכופר נפשו הוא איזה חיוב שנתי.

יש בגמרא במגילה דרשות מ... יש בגמרא במגילה דרשות מ"זאת עולת חודש בחדשו", שצריך להביא את קרבן השנה החדשה, איזה דרשות כאלה

אבל אחר כך זה נעשה דבר שנתי, שעיקר התכלית שלו היא שהיו קרבנות, הקרבנות הם קרבנות ציבור.

משל מתפילה – מצווה שצריכה להיות כל יום

אז אני חושב עכשיו, שאולי זה דומה לאותה בעיה שהייתה לנו, שהיא תפילה למשל, כן? לא כתוב בשום מקום בתורה שזה פעם ביום. אולי הרמב"ן כן אמר, מצות עשה להתפלל בכל יום. יכול להיות דומה.

כלומר, למה? כי מבינים שתפילה היא דבר שצריך להיות כל יום. אותו דבר אם כתוב בתורה שצריך להיות שקלים, כמו שאתה אומר, אפילו זה אולי לא ברור שכתוב, נגיד שזה כן כתוב, אבל ממילא זה חייב להיות כל שנה, כי אחר כך יש איזה דין שצריך להביא בניסן כבר מהחדשים, אבל זה כבר פרטי דינים.

לכאורה, זה שזה כל שנה, זה משהו כמו... כמו שאנשים אומרים שיש מצווה להניח תפילין כל יום. איך יודעים? אין מצווה, צריך להניח תפילין כסדר. כסדר זה אומר כל יום. מבין איזה סוג...

גמרא מגילה – "צו את בני ישראל... קרבני לחמי"

דובר 2:

הוא מביא שם בגמרא במגילה ש"צו את בני ישראל" זה "קרבני לחמי". שה"קרבני לחמי", הקרבנות היומיים, זה דבר שצריך לצוות את היהודים. מתי מצווים את היהודים? הרי רק הכהן עוסק בזה. מצווים את היהודים שיתנו, ישלמו על זה, שזה יבוא מהיהודים. בסדר.

דובר 1:

אוקיי.

דיון: למה אי אפשר לתת על תוספות

דובר 2:

מה בעצם הסיבה או המקור שאי אפשר לתת את זה על תוספות, זה חייב להיות בבת אחת?

דובר 1:

חשבתי שזה מעניין. יכול להיות שהרמב"ם למד את זה גם מ"לא ימעט". "לא ימעט" - הוא לא יתן מטבעות קטנים עד שיצטבר, אלא הוא יצבור אצלו בכיס עד שיהיה לו את כל הסכום, או שילוה ואחר כך ישלם במטבעות קטנים. לא ברור.

דובר 2:

אני רואה שהוא אומר, אולי זה מתכוון "זה יתנו", צריך לתת... רואים זאת כמו...

דובר 1:

כן, זה מעניין. הוא צריך לדעת בדיוק מה זה אומר, כי אם הוא גר ליד הגבאי והוא כל הזמן מביא לגבאי מטבעות, כשזה מסתיים, אז הוא קיים מצוות מחצית השקל. אז המילה היא שהוא יביא את כל המטבע בבת אחת?

דובר 2:

כן נראה. כלומר לא שהוא יביא בחדש ניסן קצת ואחר כך עוד קצת. אפשר להביא במשך השנה, כן? כך רואים אחר כך, אם איחר מאחד באדר אפשר לעשות את זה.

אז כשהוא לא עוקב אחרי ההלכה למשל, הוא כל הזמן מביא מטבעות קטנים, כשהוא הביא את כל הסכום, אז לכאורה הוא יצא.

דובר 1:

לא, האם הוא יכול לעשות עסקה עם הגבאי, שזה פיקדון עד ש... אחר כך רואים לא כך, אחרת תצבור בעצמך ואנחנו נתן את הכל בבת אחת. אבל יכול להיות ענין של כבוד למקדש.

דובר 2:

הוא יכול לעשות, הוא יכול טכנית, אתה אומר שהוא לא, הם עושים איזו עצה, הוא עושה איזה פתרון ועכשיו נותן את זה. לא ברור. אבל רואים גם כן

שאומרות שצריך להיות שקלים חדשים כל שנה.

אבל יש דרשות אחרות משלוש תרומות שרש"י מביא בפרשת תרומה, שיש מדרש שכתוב שלוש פעמים המילה תרומה, רואים שיש כל שנה.

אבל מעניין שהרמב"ם לא היה מודאג מזה. הוא פשוט מביא כך. מה שהוא מביא הוא כן, באיזה ספר?

דובר 2:

אומרים בנחמיה ובדברי הימים כתוב כן ברור שהם קיבלו שיש מצווה. כתוב בפסוק שקיבלו כל שנה, וכתוב גם "מעשה משה".

דובר 1:

איך כתוב "מעשה משה"?

דובר 2:

בדברי הימים. ורש"י מתרגם "מעשה משה", כי תשא שמשוה כבר ציווה. אז, הפסוק בדברי הימים אומר כבר ברור שיש מצווה כל שנה בחומש.

דובר 1:

מעניין שהרמב"ם לא כותב כאן מפי השמועה, או משהו כך יודעים שזה כל שנה. בכלל לא נראה מודאג מהשאלה.

דובר 2:

לא. המשנה מכניסה זאת מיד המשנה הראשונה היא שזה דבר שנתי מבאחד באדר, משמיעין על השקלים, וכן הלאה. שוב, בוודאי שהמצווה היא כל שנה. והנביאים מדברים על זה מפסוק.

סברא מדוע זה כל שנה – התכלית היא קרבנות

דובר 1:

מעניין, האמת היא שאפשר לחשוב אולי ובאיזה מובן המצווה היא לכל שנה? אנו רואים כאן כל ההלכות שהן מצווה כל שנה, אבל אולי המצווה תמיד תהיה שקלים לבית המקדש. יוצא שזה נעשה שנתי, הכניסו זאת לחשבון שנתי, פעם בשנה יש שלוש פעמים בשנה. כל ההלכות האלה יעמדו מאוחר יותר שהכספים של בית המקדש הם עניין של פעם בשנה. אפשר לעשות תקציב של פעם בשלוש שנים, אבל התקציב של בית המקדש מבוסס על פעם בשנה, ואז זה כשגובים את...

מזה אני חושב שאולי מבחינה מעשית אני לא יכול להתווכח עם החכמים שאומרים פשוט, אני רק אגיד ש... האמת שרואים בכלל בתורה שנותנים מהשקלים את הקרבנות, גם זה לא נראה כל כך.

דובר 2:

לכפר... כן, לכפר ולכפר.

דובר 1:

אה, זה ה... וממילא זה חייב להיות כסדר.

התכלית – למנות יהודים או קרבנות?

אני מתכוון לכאורה מה הבעיה היותר עמוקה היא, שבפסוקים אפשר ללמוד שזו דרך למנות את היהודים, כדי שלא יהיה נגף צריך למנות באופן של מחצית השקל. אבל החכמים לא מתחשבים בזה, הם אומרים שעיקר התכלית של זה היא שיהיה לכפר על נפשותיכם, כלומר שיהיו קרבנות מזה, שהקרבנות הם לכפר על נפשותיכם.

דובר 2:

אוקיי, זה הגיוני.

דובר 1:

אני מתכוון, זה לא הגיוני שמנו כל שנה את היהודים על סמך השקלים. היה אצל דוד המלך, היו הפעמים שמנו את היהודים. ובמדבר כנראה היה צורך מיוחד למנות את היהודים, כי היו מגיפות וכדומה. רש"י שם שמנו אותם אחרי כל פעם שהייתה מגיפה.

לכאורה, זה מעניין, יכול להיות שכשמדברים על קודש קוראים לזה שקל, וכשמדברים על חול, כמו קנס, קוראים לזה כסף? זה דבר מעניין, כי לא כתוב כסף הקודש, כתוב שקל הקודש. זה דבר מעניין. אולי כמו שהקודש קובע.

דובר 2:

מה ההבדל בין שקל לכסף?

דובר 1:

כסף זה אומר כסף, לא מדבר על כסף. שקל זה מטבע. כסף מתרגם כסף, כן. כמה כסף? שקל מתרגם משקל, משקל מסוים. איזה משקל? המשקל שהקודש נוהג לחשב. כאילו יש מטבע כמו שהמלך קובע את השיעור. אז אולי הקודש קובע את השיעורים, ואחר כך משתמשים בזה כבר לחול. אבל יכול להיות שהשיעור שקל זה דבר שהוא כאילו המקדש כביכול עושה.

בכל מקרה, כשכתוב כסף זה אומר...

הלכה ב (המשך) — משקל השקל ותוספת חכמים

משקלו, המשקל של שקל, הוא **שלוש מאות ועשרים שערה**, שלוש מאות ועשרים שערה.

זה גם עדיין לא ממש שיעור שאנחנו יכולים למדוד איתו היום, כי שערה משתנה גם הגדלים של שערה. אז הוא עכשיו הולך לומר עוד יותר, אפשר לדבר על זה ביחס למטבעות מסוימים.

הרמב"ם במשנה תורה לא מדבר על שיעורים של היום

רגע, רגע, רגע. קודם כל, אני רוצה לומר דבר מעניין. הרמב"ם בספר הזה לא אומר בכלל איך לחשב לזמנים של היום. בספרו פירוש המשנה הוא מביא כן שונים... קודם כל, שיעורו לא כתוב, אפילו שיעורו לא כתוב בגמרא. הרמב"ם אומר בפירוש המשניות, הוא מביא כאן שזו מסורה, הוא קיבל מאביו ששיעורים. כתוב, בגמרא כתוב גרגרים אולי, אבל הרמב"ם קיבל ששיעורים. אין... ושם בפירוש המשנה הוא אומר, הוא חשב כן דהרהם או דרהם, אני לא יודע מה לדרהמים יש, הוא חישוב כמה זה. אבל בספר משנה תורה הוא בכלל לא עוסק בזה.

זה מתאים מאוד למה שאני אומר תמיד, שאף על פי שמשנה תורה לכאורה הוא הספר היחיד שצריך, זה לא ספר מעשי שהרב צריך. אבל להכריע איזה שיעור בזמן הזה, שזה ממש יישום מעשי שהרב היה צריך לכתוב, זה בכלל לא עיסוקו. ואם הרב לא החזיק הכרעה כזו, מה שכתוב בגמרא הוא חייב לומר, אבל אם זה דרהם, לך תשאל את הרב המקומי והוא יגיד לך. אומר הרמב"ם, במקרה הוא גם היה רב, הוא ידע את זה, אבל זה לא תפקידו בספר הזה.

תוספת חכמים: משלוש מאות ועשרים שיעורים לשלוש מאות ארבעים ושמונה שיעורים

אומר הרמב"ם, אבל אני כן ראיתי, מיד הוא הגיע. אחר כך הוא הולך לומר יותר. השקל הוא משקל הכסף של שלוש מאות ועשרים. אומר הוא אבל, **כבר הוסיפו חכמים עליו**, החכמים הוסיפו על השיעור, **ועשו משקלו כמשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני**. הם אמרו שהשיעור של שקל שלם, הוא השיעור של סלע. **וכמה היא משקל הסלע?** כמה משקל הסלע? זה שלוש מאות ארבעים ושמונה שיעורים שיערה בינונית.

אז הם הוסיפו עוד כמה ועשרים, ארבעה ועשרים, שמונה ועשרים שיעורים הוסיפו.

הלימוד מ"יהיה" ושיעור שתות

המפרשים אומרים שהגמרא יש לה לימוד שאפשר להוסיף, כי כתוב "זה יהיה". איפה כתוב הלשון "יהיה"? "עשרים גרה יהיה השקל". אם "יהיה" אומר שהמשקל של שקל יכול להשתנות, החכמים הוסיפו.

והשיעור כמה החכמים הוסיפו זה שתות, זה שישית. יכול להיות ששתות זה תמיד השיעור אונאה, אני לא יודע בדיוק, הם רצו לוודא שלא יגיעו לחשש שלא יהיה מספיק. אבל זה יכול גם להיות מעשי, שכיוון שהייתה מטבע

שיש, אחר כך נראה לגבי הדרגה... איך קוראים לזה? ה... ה... ה... נראה מיד.

הלכה ב — שיעורי כסף האמור בתורה

הרמב"ם הולך לחשב את הסכום

דובר 1:

בסדר, אומר הרמב"ם הלאה. עכשיו הרמב"ם הולך לנסות לחשב את הסכום, כמה זה מחצית השקל? ומכיוון שכתוב כאן, מדברים על כסף, הרי שקלים בפרק. שקל בשקל... נו, מה לשון הפסוק? **מחצית השקל... שקל בשקל הקודש**. והשקל שידוע, השקל הקודש הידוע, השקל שהקודש משתמש.

דובר 2:

יפה מאוד.

למה נקרא "שקל הקודש"?

דובר 1:

הוא מביא שהרמב"ן ואחרים מתקשים למה נקרא שקל הקודש? מה קדוש בשקל? בשקל.

דובר 2:

אה, הרמב"ן מביא, מעמיד שזו אותה שאלה למה נקרא לשון הקודש. מה קדוש בלשון? והרמב"ן טוען, יש את התשובה של הרמב"ם עליו, הרמב"ן טוען שזה אומר כי זה משתמשים למצוות. זה משתמשים לגבי קודש. כל מה שמשתמשים בקודש.

דובר 1:

אה, משתמשים בזה גם במכולת.

דובר 2:

אוקיי, אין לו. משתמשים בזה בקודש. כן.

הדרך הכללית של הרמב"ם — כסף = שקל

דובר 1:

אז הרמב"ם הולך כאן להביא את הדרך הכללית שמתרגמים כסף לשקל בתורה, וממילא כל השיעורים. כמו שראינו כבר בהלכות עירובין הרמב"ם הביא כל שיעורים של אוכל, כל דבר הוא רוצה לומר פעם אחת, כאן באים שיעורי הכסף.

דובר 2:

אהה.

דובר 1:

והם עדיין לא היה להם, הם כבר היה להם כשהיה נוגע כסף, לכאורה עדיין לא, אז כאן זה המקום הראשון. מעניין, עד הלכות שקלים לא היה כסף. היה כתוב שצריך לקנות, אה, אני לא יודע, איזה שיעור כסף כבר היה. וחושן משפט נוגע מאוחר יותר, והלכות עירובין זה נוגע הרבה פעמים. כלומר, כל האוכל כמה צריך לתת לעירוב זה תמיד במשקל או בגודל של הלחם, לא בערך. כאן הולכים לדבר על ערך.

לשון הרמב"ם: **מנין כסף האמור בתורה**

אומר הרמב"ם, **"מנין כסף האמור בתורה"**. כאן לא כתוב לשון כסף, כאן כתוב לשון שקל, אבל הרבה פעמים כתוב כסף. השבוע הוא אמר, אונס ומפתה שצריך לתת חמישים כסף, או מוציא שם רע גם מאה כסף. והורג עבד זה גם כאן שיעור, כמה השיעור? שלושים שקל? איזה לשון. כסף.

אומר הרמב"ם, **"הוא כסף הוא שקל"** - כשכתוב בתורה כסף זה אומר שקל, **"הנאמר בכל מקום בתורה"**. זה לבדו כבר הבהיר שכל מה שכתוב בתורה זה אותו דבר. שלא ששקל זה מין כסף אחד וכסף זה מין כסף אחר, אלא כסף ושקל זה אותו כסף.

הערה מעניינת — שקל לעומת כסף

כלומר, הרמב"ם יורד מ-384, שזה שני הסלע, עושה שישיית מזה, וכן הלאה. יוצא שפרוטה אחת היא חצי שערה במשקל.

דיון: גודל המטבעות

אז שקל היה צריך להיות מטבע גדולה מאוד כבדה, שיוכלו להיות עשרות מטבעות, בגודל של עשרות פרוטות. אז פרוטות היו צריכות להיות קטנטנות קטנטנות, מאוד קטנות. אבל אין לנו את הגודל. אני מתכוון לומר, נגיד מטבע דולר לא שוקלת כמו מאה פני, היא שוקלת כמו שמונה פני. פעם זה כן היה, אני מניח. היו מטבעות גדולות מאוד, חתיכות גדולות מאוד.

זה לא כל כך גדול, כי אני כבר הולך לבדוק לך. כמו שהוא אומר כאן, גם האחר מלמטה אומר שיוצא בערך... יש לי ארבעה וחצי גרם. ארבעה וחצי גרם זה דינר, זה כבר הגדול ביותר... כלומר, אחד לפני הגדול ביותר, נכון? סלע יש בו ארבעה דינר. אז סלע היה כמו בערך שמונה עשר גרם. שמונה עשר גרם זה די כבד. כן, אבל זה לא ענק. כן, זה יותר גדול מכל מטבע שאנחנו יכולים היום, נכון? אני לא יודע.

דובר 2: כמה גרם שוקל הקוורטר שלך?

דובר 1: אין לי מושג. אני יכול לשאול את האינטרנט.

אוקיי, אנחנו ממשיכים. זה לא כל כך הרבה כסף. בדקתי שהוא אומר שגרם כסף עולה היום בערך שני דולר. וקוורטר שוקל בדיוק חמישה וחצי גרם, כלומר בערך כמו דינר יש שם.

תרגום לעברית

כן, כשאנשים מנסים לחשב את המנהג של נתינת מחצית השקל ערב פורים, זה לא יוצא. לפי המחמיר ביותר זה איפשרו יותר מעשרה דולר, ולפי הקטן יותר זה שניים וחצי דולר. אם היו עושים קוביה של כסף, היא הייתה קצת יותר גדולה מדינר, היא הייתה חמישה, שישה גרם.

בקיצור, זה לא כל כך הרבה. מחצית השקל יוצא ממש מעט, כלומר בערך עשרים דולר בערך זה היום. כן, זה מעניין לחשב... נגיד עם... תלוי כמה גדול כלל ישראל, אבל אם כלל ישראל קטן, היו תקופות שכלל ישראל קטן, אני לא יודע איך זה היה מכסה את כל בעלי הבתים. על זה לומדים, על זה בדיוק לומדים. רגע, בואו נראה. זו באמת בעיה, הייתה פתרון לזה.

בקיצור, זה המשקל. כבר למדנו את החלק הזה?

הלכה ד — הדרכון

אומר הרמב"ם, מלבד זה היה עוד מטבע. "והיה עוד מטבע אחרת שהיא במשקלה שתי סלעים", היא שוקלת שתי סלעים, "והיא הנקראת דרכון".

דובר 2: שתי סלעים זה אומר שני דינרים?

דובר 1: יותר גדול, כן? הוא שתי סלעים, לא חצי דינר.

דובר 2: הוא בין סלע לדינר.

דובר 1: לא, הוא שמונה דינרים. יותר גדול. שתי סלעים. סלע הוא ארבעה דינרים, דרכון הוא שתי סלעים, הוא כבר שמונה דינרים. הוא עוד הרבה יותר גדול.

לפעמים קוראים לזה דרכמון, אם אני זוכר, תראו באנגלית, דרכמון הוא גם מטבע גדול יותר. זה כבר כפול. עוד הרבה יותר גדול.

דובר 2: שקל הוא... מה הטבלה שלי? שקל וסלע זה אותו דבר, כלומר ליסט מדרבנן, זה ארבעה דינרים, ודרכון הוא שני שקלים. אז דרכון הוא גדול כמו חצי שקל?

דובר 1: זה שני שקלים. סלע הוא חצי דרכון. "משקלה שתי סלעים", פי שניים. נכון, כן, אומר הרמב"ם הלאה, הוא כפול.

הערה כללית — מטרת הטבלה

עכשיו, "ואלו המטבעות הקבועות להם שאמרנו וביארנו משקל כל אחד מהם, הם שמשערים בהם בכל מקום". בכל מקום בהלכה שצריך לשער מטבעות, הוא ישתמש בטבלה. "וכבר ביארנום כדי שלא יהיה צורך לפרש משקלם בכל מקום". הולכים עוד הרבה פעמים...

הנקראת סלע, וזה היה באמת קצת יותר, הם קבעו את זה כך שתדע, זה פשוט מאוד דבר מעשי.

אבל אולי החכמים גם עשו את הדבר סלע? חכמים גם היו ממונים על המטבעות? אני לא יודע. במציאות זה שכל המטבעות שהחכמים מדברים, הם הרומאים גם השתמשו כך וכן הלאה. אבל כאן יכול להיות מאוד טוב שהייתה מטבע סלע, וזה מאוד קשה לכל אחד לומר תביא מחצית השקל, תן בדיוק טיפה פחות מסלע. וזה בשיעור שתות, שזה השיעור שמשנה משהו, כלומר שתות זה לא... לא אומר דבר כזה מקח טעות. והם מצאו את הדרש מ"יהיה", והם אומרים שזה זה.

קושיה: "העשיר לא ירבה" — איך חכמים יכולים להוסיף?

אבל יוצא שזה משנה את החיוב. מה זה אומר שדיברנו קודם שאולי לא בכל החיובים, אולי צריך לעשות את זה שקל, אבל בכל מקרה, זה נעשה מחויב... הם עשו את זה כתקנה, הם לא עשו את זה באופן שעכשיו לסיבות המעשיות צריך... כי כשיהיה מטבע אחר, יצטרכו כבר להתחשב עם הסלע. מיד נראה באמת מה רמב"ם אומר לגבי הלכות מחצית השקל, אולי נבין שם יותר טוב, כי לי מאוד קשה עכשיו.

הרי כתוב בתורה "העשיר לא ירבה", באים שמרבים. אני לא מבין איך הוא עובד את זה. הם לא מרבים על מחצית השקל, הם עושים ששקל עצמו יהיה יותר. איפה, זה טריק קולי. מבין? זה מצחיק.

הלכה ג — פירוט המטבעות: סלע, דינר, מעה, פונדיון, איסר, פרוטה

עכשיו אומר הרמב"ם, מה כל אחד מהדברים? מה זה סלע ושקל? כמה זה? אומר הרמב"ם, סלע, הסלע שהרמב"ם אומר שהסלע הוא בערך שקל, הוא ארבעה דינרים. המטבע עומד הרבה פעמים ב... אני מתכוון אפילו עד היום יש את המילה דינר בארצות ערביות. ארבעה דינרים. גם בספרדית אומרים דינרו על כסף.

אוקיי, ודינר הוא, זה מובא בגמרא, שש מעין. מעה כסף היא שישיית מדינר. והמענה הוא הנקרא בימי משה רבינו גרה, כתוב "עשרים גרה השקל".

איך מתאים "עשרים גרה השקל" עם הסלע?

זה יוצא כך, עשרים גרה, אם סלע הוא ארבעה דינר, ודינר הוא שש מעין, יוצא שהשקל הוא עשרים גרה, "עשרים גרה השקל". זה מעניין, כי איך זה מתאים שהסלע הרי חכמים הוסיפו? זה לא מתאים עכשיו, זה יותר. זה לא מתאים.

דובר 2: למה? אתה אומר שמשוה מתאים, זה לא מתאים למתמטיקה שלך. זה רק ארבע השקה, ארבע כפול שש?

דובר 1: לא, זה עשרים וארבע. נכון? ארבע כפול שש זה עשרים וארבע, לא עשרים. נו. זה יותר, זה מה שאני אומר. הוסיפו. ומה הסלע? כלומר, הגרה נשארה. מעה היא גרה, אבל דינר הוא שש מעה, וסלע הוא ארבע פעמים זה, יוצא עשרים וארבע. דינר הוא עשרים וארבע גרה, לא עשרים גרה. זו התוספת שהחכמים הוסיפו.

המטבעות הקטנים יותר: פונדיון, איסר, פרוטה

ואיך מודדים מעה? מעה היא שני פונדיונים. מה זה? מעה, כן טוב.

דובר 2: הערך, או מדברים כאן על משקל ממש של כסף?

דובר 1: עכשיו מדברים על מטבעות. אני מתכוון שיוכל להיות... כל אחד מהמטבעות היה לו איזה משקל מסוים, אבל אני לא יודע אם כולם היו מכסף. יכול להיות שזה כבר היה מחומר זול יותר, אבל זה הערך כך וכך בכסף. אני מתכוון שמדברים כאן על משקל שלם. מיד הוא נכנס נאמר את המשקל של הכל.

אוקיי, פונדיונים הם שני איסרים. והפרוטה היא אחת משמונה באיסר, איסר אחד הוא שמונה פרוטות. נמצא משקל המעה, והיא הגרה, היא שש עשרה שעירות, ומשקל האיסר הוא ארבע שעירות, ומשקל הפרוטה הוא חצי שערה.

הלכה א (המשך) — מחצית השקל לפי המטבע של אותו הזמן

דובר 1: נכון? כן. אומר הרמב"ם הלאה, הוא כפול. עכשיו, "ואלו המטבעות הקבועות להם שאמרנו, וביארנו משקל כל אחד מהם", כמה כל אחד שוקל, "הם שמשערינו בהם בכל מקום", בכל מקום בהלכה שצריך לשער מטבעות הוא ישתמש בטבלה. "וכבר ביארנום", כבר מבואר כאן, "כדי שלא יהיה צורך לפרש משקלם בכל מקום", הולכים עוד הרבה פעמים במהלך כל התורה כולה ברמב"ם לחשב שיעורים. אז אלו השיעורים. זה לגבי כל האחרים, כמו שאמרנו אונס ומפתה.

טוב, עכשיו חוזרים למחצית השקל שלנו. אומר הרמב"ם, "מחצית השקל זו מצוה שיתן מחצית מטבע של אותו הזמן". שיתן חצי מהמטבע שפופולרי, שמקובל באותו הזמן. "אפילו עלה אותו מטבע גדול משקל הקודש", אם המטבע שמשמשים בו גדול יותר משקל הקודש, שיתן יותר משקל הקודש. שיתן חצי מהמטבע של אותה תקופה, שלא יעבור על "אשר לא ירבה", מסבירים את זה לזמן ההוא.

חידוש: "מחצית השקל" פירושו המטבע העיקרי של אותה תקופה

להיפך, כלומר מה שכתוב מחצית השקל, אף על פי שבתורה יש מספר מסוים, מחצית השקל, שקל הקודש, זו כמות מסוימת של כסף, כתוב אפילו בתורה. אבל הרמב"ם לומד, ונראה שזו שיטה אחת בתנאים, שזה לא אומר שהמצוה היא לתת את הכמות הזו של כסף. המצוה היא לתת מטבע הנקרא שקל, במילים אחרות, המטבע העיקרי של אותה תקופה.

דיון: מה פירוש "המטבע של אותו הזמן"?

דובר 1: קצת קשה לי להבין, כי מה זה המטבע של עשרים אלף שקל? איך מחליטים שהמטבע הוא שבאותו זמן? אתה מבין את זה? אתה מבין את השאלה שלי?

דובר 2: כמו שאחד אומר... כמו שאחד אומר... כמו שאחד אומר, אצל יותר לא הולך לו.

דובר 1: לא, מיד נראה, את זה הולכים לומר בפירוש. כמו לעולם... כן, הבא, אני שואל סתם שאלה, אם יש מצוה, יש חיוב, נכון? אם המטבע, השקל נעשה גדול יותר, צריך לתת חצי מהשקל הגדול יותר. כמו שזה היום מהרמב"ם. מצוותה, כלומר החיוב, הולכים לפי המטבע שבאותו הזמן. אבל אני לא מבין מה זה אומר, כי אחד יגיד, שקל זה לא דולר. אתה מבין מה אני אומר? שקל זה דולר? מה זה דולר? מה זה אם עושים מספרים אחרים?

כלומר, שקל זה בכל זאת כמות מסוימת. נראה שזה העיקר, שהכל הוא חצי מזה. נראה כך, כי בפסוק משמע "בשקל הקודש", שעל מה שמעריכים את זה הוא בשקל הקודש. ולמה להכניס את המטבע של אותו הזמן? אני לא יודע, זה לא ברור.

דובר 2: שוב, בסדר, כי זה אומר לא דווקא שצריך להביא את שקל הקודש. התורה אומרת כמה זה היה אז. אבל אם אחד רוצה... לא שאחד רוצה. אם היום שקל, השתנה שקל הקודש כביכול, זה בעצם מה שקרה, נכון? שקל הקודש עצמו ישתנה.

דובר 1: האם זה יותר טרס? שקל הקודש הוא משהו קבוע שהיה באותה תקופה, ובאמצע מה היה שקל הקודש. הוא אמר, שקל הקודש שקל עשרים גרה, לא כתוב כי זה שוקל, אתה מרגיש את זה מהאחרים. הכל יחסי למשקל מאה וששים שעה. זה הרמב"ם, זה לא כתוב בפסוק, נכון? טוב, אבל אני אומר, אז פעם אחת הרמב"ם נתן לנו את השיעור, אז אפשר תמיד לראות. מהשיעור, מהחומל. או פעם.

אבל הרמב"ם לומד שזה לא עובד כך. את זה צריך להבין שזה קשור לדרבנים שהיו מוסד על שקל. כי הרמב"ם נראה עם הראיות. אותו דבר, כמו יוסיפי חכמים, גם יוסיפי כל דור שייתנו... אני לא יודע.

אני אומר שמה שהייתי מתרגם מהרמב"ם הוא שכשהתורה כותבת תעשה שקל. ככה אני מבין עכשיו. שקל פירושו דולר. אוקיי, שקל לא פירושו שקל. עובר לתוכה. חצי דולר. פופולרי זה לא התרגום המדויק, מה שלגיטימי. אין, אתה לא יכול לעשות עוד דולר, ישימו אותך בכלא. אבל הוא

גם לא מתכוון שצריך ללכת עם המטבע היקר ביותר של אותה תקופה. אין מטבע יקר מסוים ש...

דובר 2: לא. עכשיו אני גם תופס. כתוב המטבע של אותו הזמן. כי תעשה מטבע של אותו הזמן, כתוב דולר או עשרים? עשרים זה לא מטבע. עשרים זה עשרים דולר, נכון? נראה ששקל, זה האחד.

דובר 1: אם יש אינפלציה עצומה, זה יכול להיות קטן מאוד, אבל זה יכול להיות הכי גדול. אולם ראינו שוקל, לא יכול להיות. אבל נגיד למעלה, יכול להיות שדולר נעשה מאוד יקר. ודולר אחד שווה, אבל זה תמיד יהיה, אפילו...

דובר 2: אה, נשאלת קושיה, כתוב בתורה "עשרים גרה". לכאורה, הגרה גם השתנתה... אם גרה היא עשרים שקל, כמו שדולר נעשה ערוב, עדיין קוביה תהיה רבע מזה. כל הפיננסים משתנים בבת אחת, לא משתנה רק מטבע אחד, כי הכל תלוי לפי מטבע אחד, שזה כמו העיקר. אוקיי.

המינימום: "ולעולם אינו שוקל פחות"

דובר 1: אז ככה נראה מהרמב"ם. יש מינימום שתמיד צריך להישאר. תמיד צריכים... "ולעולם אינו שוקל". פירושו, "ולעולם אינו שוקל" הוא לא מתכוון במציאות. לעולם להלכה לא יוכלו להביא מטבע ששוקל פחות ממחצית השקל של זמן משה רבינו, שמשקלו מאה וששים שעות. ואם המטבע של אותו הזמן לא ישקול כל כך, יצטרכו באמת ללכת למטבע הגבוה יותר. אבל כאן לא צריך ללכת עם הספק, נכון? מה שהחכמים עשו, חצי שקל מהחכמים הוא כבר יותר ממאה וששים, אבל כאן חוזרים למה שכן היה אז, המינימום.

הלכה ו — היסטוריה של המטבעות המשתנים

וכך מספר באמת הרמב"ם היסטורית, תדעו, ההיסטוריה של היהודים, אומר הרמב"ם, "בזמן שהיה מטבע של זמן דרכונות, היה כל אחד ואחד נותן במחצית שקל שלו סלע". כן, כלומר, למדנו קודם שדרכון הוא שתי סלעים, ונתנו דרכון שהוא חצי סלע. סליחה, סלע שהוא חצי דרכון. כלומר, פעם, זה שינוי מעניין, שזה היה כפול. כך אומר הרמב"ם. הרמב"ם אומר שהיו תקופות שהיה, בדיוק, לגמרי כפול, לא כמעט. היו תקופות שהפסיקו, השתמשו במטבע גדול יותר הנקרא דרכון. אם כך, הוא אומר שהיסטורית בפרס, הוא אומר שהייתה מטבע פרסית.

קושיית הראב"ד ותירוצים

הראב"ד תמה, איך יכול להיות שהיהודים עלו פעם שנייה לבית המקדש, היו עשירים יותר. היו להם מטבעות גדולים יותר, ומפרשים רוצים לומר שכיוון שבאו ממדי, ששם היו המטבעות, הלכו אחרת. במילים אחרות, נגיד, הרמב"ן אומר כך, הרמב"ן לא אומר מה היה מתי, אז אולי בכלל הרמב"ן, אין קושיה על הרמב"ן.

אם המטבע היא דרכון, צריך לתת חצי מזה, אבל הדרכון הוא הרבה יותר גדול, באמת, את זה צריך לתת. כשהמטבע הייתה סלע, אז נתנו... כן, אם המטבע היא סלע, נותנים חצי מזה, חצי סלע, שהוא שני דינרים. סלע הוא ארבעה דינרים, יוצא שנותנים חצי סלע, נכון? כן. אם המטבע היא חצי סלע, כלומר זה נעשה עוד יותר קטן, אז לא יכולים לתת חצי מזה. למה? כי חצי מזה יהיה פחות משקל של בימי משה, של מאה וששים שעות. אז היו צריכים לתת את חצי הסלע עצמו, כי זה יצא קצת יותר ממאה וששים שעות.

"ומעולם לא שקלו ישראל פחות מחצי שקל של תורה". חצי שקל של תורה הוא המינימום, וזה יצא לפי המטבע. הרבה פעמים נתנו הרבה יותר מזה, אבל אף פעם לא פחות מזה.

חידוש: המנגנון של "למעלה כן, למטה לא"

אבל כאן מעניין, כי זה קורה כשהמטבע נעשה קטן יותר. הרמב"ם סיפר עכשיו, כאן המטבע נעשה קטן יותר, סלע נעשה חצי סלע, נותנים את כולו, לא חצי. נותנים, כן, שני דינרים, מה שזה לא יהיה, את כל שני הדינרים, לא...

אבל עכשיו, כשהעניין העיקרי הוא רק לכסות עבור הקרבנות, **"מקבלים מהם"**. לא, טוב, הגיוני. הם לא חייבים, אבל הם יכולים לתת.

אבל ממי לא לוקחים בכלל? **"אבל הגויים שנתנו מחצית השקל אין מקבלים מהם"**, כי לגוי אין שייכות לקרבן תמיד. אישה רשאית כן. אישה, קטן רשאי כן.

הלכה ב — אב שמתחיל לתת עבור בנו

אומר הרמב"ם הלאה, **"האב שהתחיל ליתן על בנו מחצית השקל"**, אם אב רוצה להתחיל לתת שהילד גם יהיה לו זכות במחצית השקל, ופעם אחת התחלת, התחייבת, **"שוב אינו פוסק אלא נותן עליו כל שנה ושנה"**. אי אפשר לעשות פעם כן, פעם לא. פעם נכנסים לחיוב, זה גדר כמו נדר, דבר טוב שאם עשו צריך לעשות את זה הלאה.

כך מביא כאן, אני חושב שצריך לעשות רק פעם אחת, לא לעשות שלוש פעמים. **"עד שיגדל ויתן על עצמו"**, עד שיגדל. לא כתוב שהקטן נותן בעצמו, כי אין לו כסף משלו. ברור כתוב שהאב נותן עבורו אז.

נראה שיש מצוות חינוך. לא שייך חינוך על זה, כי לילד אין כסף. האב נותן בזכותו. נראה שיש איזו זכות שקרבן התמיד הוא גם בשמן. אולי בגלל זה, פעם אחת התחלת, אתה לא יוצא מזה.

כאן רואים שאפשר לתת צדקה או הקדש עבור אחר, כמו שאנשים אומרים **"תן נדבה בשמי"**.

הלכה ג — שקלים נוהג רק בפני הבית

מתי חייבים? הרמב"ם, כאן בא משהו מעניין שהוא לא אמר עד עכשיו. כל ההלכות האלה היו רק כשהיה בית המקדש, **שהשקלים אינם נוהגים אלא בפני הבית**. בפני הבית פירושו כשיש בית המקדש. לכאורה פשוט, כי זה הולך עבור הקרבנות. בזמן שבית המקדש קיים.

אבל בפני הבית פירושו כשיש בית המקדש, לא רק בפני הבית, ליד בית המקדש. בניגוד למה שלמדנו קודם, יש דברים שהיו במקדש בירושלים או בארץ ישראל, עם תלוי בארץ שהם הולכים ללמוד.

אז בזמן שבית המקדש קיים, **נותנים השקלים בין בארץ בין בחוצה לארץ**, והיו שולחים אותם לירושלים, והיו שולחים אותם לארץ ישראל, וכשבית המקדש חרב אין שום הלכה שלו... כי הכל תלוי בבית המקדש, זה הגיוני. יהודי שגר בבבל, הוא פטור מהבאת קרבנות, אבל הוא צריך גם להיות לו חלק בקרבנות, אז הוא שולח מטבע בדואר.

הלכה ד — סדר גביית השקלים

טוב, עכשיו הרמב"ם הולך לומר את הסדר של גביית השקלים.

ראש חודש אדר — ההכרזה

אומר הרמב"ם, **באחד באדר משמיעין**, הוא לא אומר משמיעין, הוא אומר משמעין, מכריזים, מודיעים לציבור שעכשיו זה הזמן להכין את השקלים, **כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו**. כמו שהוא אמר שצריך לתת מטבע שלמה מראש, תתחיל עכשיו להתארגן, אל תבוא עשר פעמים לגבאי. **ויהיה עתיד ליתן**, שיהיה מוכן. אז ההכרזה היא, שיכינו את הכספים.

ט"ו אדר — השולחנים יושבים בערים

בחמשה עשר בו, חמישה עשר באדר, כלומר שושן פורים, **ישבו השולחנים בכל מדינה ומדינה**, ישבו המחליפים, אלה שגובים את הכסף, הגבאים, בכל עיר ועיר של יהודים, **ותובעין בנחת**, הם התחילו לבקש בעדינות, הם עדיין לא תבעו בחומרה, אבל **כל מי שיתן אנו מקבלין ממנו, מי שלא נתן אין כופין אותו ליתן**, עדיין לא כופים, לא צריך לקנות. עדיין לא פוסקים.

כ"ה אדר — השולחנים יושבים במקדש וכופים

בחמשה ועשרים בו, כ"ה אדר, **ישבו במקדש לגבות**, אז התחילו, יושבים כבר במקדש. כלומר חמישה עשר יום יושבים רק במקומות הרחוקים. עכשיו יושבים גם במקדש, **ומכאן ואילך, כופין את מי שלא נתן עד שיתן**. מי שעדיין לא נתן שיתן כבר.

אבל אני אומר המילה היא לא שצריך לראות איזה מטבע יש עכשיו ושצריך לתת דווקא חצי. מחצית השקל הוא סוג של משקל. מה פירוש מחצית השקל? למעלה כן, לא למטה. אם המטבע נעשה גדול יותר מכל דבר, צריך לתת חצי מזה. אבל אם זה נעשה קטן יותר, אז כבר לא יכולים לתת חצי, כי זה יהיה קטן מדי. אז צריך לתת מטבע שלם, יותר ממטבע, מה שזה לא יהיה, לפחות המינימום של מטבע של משה.

דיון: היסטוריה או הלכה?

דובר 2: אז, יש כאן כמו הלכה? יש כאן כמו היסטוריה כאן?

דובר 1: הרמב"ם אומר את כל התורה, כי זה באמת השתנה, וזה בנוי על המשנה שכתוב במשנה שפעם היו נותנים דרכונות, אחר כך נתנו סלעים, אחר כך נתנו טבעין, ויש מה שכתוב אפילו מטבעות. טבעין הוא מה שהרמב"ם קורא סוג של חצי סלע. כן, זו לשון מטבע, אבל זו הרמה השלישית. ולפי הרמב"ם זה הרבה יותר גדול.

את זה הראב"ד לא הבין איך יכול להיות שהיו עשירים יותר ונעשו עניים יותר. אז הוא החליט בשכל. כשיושבים בארץ, מתיישרים, הארץ מתיישבת. חזרו מגלות, ובדיוק אז היה להם יותר כסף.

ומפרשים אחרים אומרים כאן, אני זוכר נאמר אחרת, שבאמת, לא, להיפך, זה מה שהזכרת קודם, שהיו צריכים, בזמן תחילת עליות, בבית שני היו צריכים לתת יותר כי היו פחות יהודים. שיש פחות יהודים יוצא שלא מספיק שכל אחד נתן רק חצי שקל. כך מביא מ... אה, הרמב"ן. הרמב"ן מסביר כך, שהיו הרבה... עלה עולם קטן, כך כתוב שם ב"ראה הימים", כן? אז היו צריכים לתת יותר. וזו באמת הסיבה למה ייתנו יותר. אה, מעניין.

אבל האחרים, יותר היסטורית, מתרגמים אחרת. שדרכון הוא מה שבאמת היה בפרס. יכול להיות מאוחר יותר גם, יכול להיות שהיה... יכלו פעם להשתמש במטבע אחר, אני לא יודע בדיוק, אבל על זה כששלטון פרס היו צריכים לתת שם כסף.

דובר 2: אה, זה היה באמת גדול יותר?

דובר 1: אדרבה ואדרבה, חייבים. כך משמע ברמב"ם.

דיון: **"העשיר לא ירבה"** — איך זה מסתדר?

דובר 2: מה עושים עם **"העשיר לא ירבה"**? את זה אני עדיין לא מבין בבירור.

דובר 1: **"העשיר לא ירבה"** פירושו שכולם יהיו באותו הדף. זו המילה. שלא יהיה **"לפי אשר ידבנו לבו"**, אבל כולם נותנים יותר, העני גם נותן יותר. זו גם תהיה המילה, שכשהמחיר עולה, לא אומרים שהעני יכול לתת את המינימום לפי מה שהיה אצל משה רבינו. המחיר עולה, כך נראה. **"העשיר לא ירבה והדל לא ימעט"** הוא שכל אחד ייתן את אותה הכמות. אבל מותר, אם החכמים מתקנים שכל העולם ייתן עשרים, צריך לתת עשרים. זו לא בעיה. אוקיי.

הלכה ז — מי חייב במחצית השקל

טוב, עכשיו הולך הרמב"ם לומר מי חייב במצוות מחצית השקל. אומר הרמב"ם, **"הכל חייבין ליתן מחצית השקל, כהנים, לויים, וישראלים"**. מאוחר יותר נראה חילוקים לגבי כהנים, יש לנו קצת הלכות אחרות, אבל חייב מעיקר הדין הוא כולם, כהנים, לויים, ישראלים. וגם גרים, שנעשה גר מקבל הוא את ההלכה כמו יהודי, וגם עבדים משוחררים, שהוא משוחרר מקבל הוא דין כמו יהודי.

"אבל לא נשים ולא עבדים ולא קטנים", כמו שכתוב **"איש"**, כן? **"ונתנו איש כופר נפשו"**. אבל אומר הרמב"ם, **"ואם נתנו"**, אם נשים ועבדים וקטנים נותנים כן, **"מקבלים מהם"**, לוקחים את זה מהם.

הלכה א (המשך) — מי רשאי לתת מחצית השקל ומי לא

כסף הוא טוב. יכול להיות שכשהמחצית השקל המקורי, כשהיה למנות את היהודים, לא יכלו לקחת מהם, זה היה מבבל את המנייה, כן? שלא למנות את האנשים ובני עשרים ומעלה, וכן הלאה.

גמור. כשהחיוב הוא רק, איני יודע, כי קיבלו על עצמם שדבר טוב לא צריך להפסיק, אבל אין כפייה על זה.

כהנים — מפני דרכי שלום

ועוד הלכה, **"ואין ממשכנין את הכהנים לעולם"**. למדנו שגם כהנים חייבים. אבל **מפני דרכי שלום**, במשנה כתוב שהכהנים שכנעו את עצמם מאיזו סיבה שהם לא צריכים לתת, כי לכהנים יש הלכה אחרת, גם לגבי מנחה, **"וכל מנחת כהן לא תאכל"**. כהנים סברו שהם בגדר אחר.

סתם להתנצל, מעניין, נראה בספר החינוך, שכי הכהנים היו... כך הסתכלתי על זה, הם היו קרובים מדי לבית המקדש. יש איזו מרחק מסוים, כמו "כל הקרוב", כמו שכתוב שם אצל נדב ואביהוא, יש כבוד מסוים שבא מלהיות רחוק מדבר. הכהנים הרגישו איכשהו כמו מחותנים קרובים מדי. לכן, מפני דרכי שלום לא לוקחים מהם.

"אלא שיתנו מקבלין מהם, וטובין אותם", מבקשים מהם, אבל לא ממשכנים.

לשון המשנה היא, שכן, היתה מחלוקת, יש מי שאמר "כל כהן ששוקל חוטא"? אחר אמר לא, "כל כהן שאינו שוקל חוטא". **"אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן"**. הכהנים עשו לעצמם דרשה לטובתם.

כלומר, במילים אחרות, אנחנו היינו מסתכלים, כהנים היו יהודים גדולים. יש מחלוקת הפוסקים, שיטת הכהנים היא שהם לא צריכים, שיטת החכמים היא שהם כן צריכים. הוא רואה שהמשנה לא סברה שזו שיטה לגיטימית של הכהנים. אומר הוא, זו נגיעות, הם אומרים את זה לעצמם?

ועם כל זה, אי אפשר להתווכח עם כהנים. כהנים הם מורי ההלכה המקוריים, נכון? **"יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל"**. והם אומרים שההלכה היא שכהנים פטורים, אומרים, יודע מה? באים החכמים ואומרים, אתה צודק, אתה פטור, אבל האם תרצה גם להיות חלק.

יכול גם להיות שמפני דרכי שלום זה שמי היה כופה? לכאורה הכהנים. אי אפשר לעשות מלחמת אחים בין הכהנים עצמם.

אבל אפשר גם לשמוע פשוט שהכהנים הרגישו כאילו הם עושים את העבודה בגופם. אני תורם כבר מספיק. אני כבר מתנדב לארגון, אני צריך גם לתת כסף? שמעת דבר כזה?

טוב, צריך ללכת. אבל כאן רואים, זה מעניין. כלומר, עכשיו אני אומר היסטורית, ידוע שהכהנים, החשמונאים, אילו שאלות יצאו. לומדים פסחים, יומא, היו צדוקים. כאן יש אחד מה, ניסו לעשות מפני דרכי שלום.

וכל מי שלא יתן, ממשכנין אותו, לוקחים ממנו משכון, לוקחים ממנו משהו כערבון, ולוקחין עבטו, לוקחים את משכונו, **בעל כרחו, ואפילו כסותו**.

קושיא: מדוע לוקחים משכון ולא את הכסף?

אה, לא לוקחים את הכסף? זה מעניין. לוקחים ממנו משהו עד שיביא את הכסף. מעניין. מדוע לא לוקח מיד את הכסף? אולי כדי לבדוק שיש לו את הכסף, אז בוודאי לוקחים את הכסף.

אה, הוא אומר שממשכנין אותו פירושו לוקחים את הכסף. לא ברור. יש מחלוקת אחרונים אם אולי הכוונה היא שלוקחים משהו כדי שיתן, כי צריך להיות נתונה? כך יש שטוענים. המהר"י בן חביב אומר שהוא מדבר על זה. לא ברור.

הערה: סדר הקמפיין

בסדר. טוב, עד כאן, זה הסדר. כאן רואים, תפסתי, ראיתי היום שיש קמפיין. קודם עושים איזו אסיפה. מה עושים באסיפה? כלום. אומרים שזה הולך להיות. אחר כך מתחילים לבקש יפה. אחר כך יש אולי שלב שרודפים כבר.

טוב, אומר הרמב"ם הלאה. זה מעניין, כי זה ממש חיוב דאורייתא. זה לא קמפיין למקווה שאין חיוב שיהודים יתנו. כלומר, זה דבר יפה, אבל אי אפשר לפסוק. זה ממש חיוב, כתוב בתורה.

עם כל זה יש סדר שלם, צריך לשכנע את היהודים. אומרים, צריך לומר דרשה יפה בראש חודש אדר, לכאורה בשבת שקלים. יש את הדולר השנתי, מי שנתן. אבל יש נדבך שצריך לעבוד קשה. לכן צריך לכפות, צריך לכפות. להיפך, לא לכפות, אני מדבר על הדוקטרינה הזו שעוברים כאן.

זה שעושים כל... נראה שלמרות שהולכים לכפות מאוחר יותר, למרות שזו ממש מצווה, זה לא הולך ככה. צריך לעורר את הציבור, להזכיר, דרשות.

אומר הרמב"ם הלאה, **"כל מי שאינו חייב בשקלים"** — יכול להיות לכן נותנים את זה בין פורים, הציבור במצב רוח טוב, הציבור שמח. לא, לכן למדנו באחד באדר משמיעין על השקלים, קוראים שבת שקלים, כל העניין.

הלכה ה — את מי אין ממשכנים

קטנים ונשים שהתחילו לתת

כן, **"כל מי שאינו חייב בשקלים"**, מי שאינו חייב, כמו שלמדנו קודם קטן או אישה, הוא נותן כל שנה, **"אין ממשכנין אותו"**. למרות שלמדנו שפעם אחת שהתחילו לתת לא צריך להפסיק, אבל המשכון הוא רק כשיש חיוב